

Vanja Kovačić

Split

PUSTINJA STIPANČIĆ IZNAD MURVICE NA OTOKU BRAČU

UDK: 726.7(497.5-210.7Brač)(091)

Rukopis primljen za tisak 16.10.2014.

Klesarstvo i graditeljstvo, Pučišća, 2014. br. 1-4

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Autorica analizira arhitektonsku strukturu i način gradnje Pustinje Stipančić iznad Murvice i razvoj toga sklopa od 15. do 19. stoljeća. Prostor obitavanja, molitve i rada zajednice trećoredica (picokare) uklapa se u sustav pustinjačkih sklopova podignutih u neposrednom okolišu Zmajeve špilje. Rasporedom zgrada i jednostavnošću morfoloških elemenata pokazuje odlike ambijentalne arhitekture bračke unutrašnjosti.

Ključne riječi: Brač; pustinjački samostan; ruralna arhitektura

Pustinja Stipančić utemeljena je na južnim padinama otoka Brača u drugoj polovici 15. st. ispod istaknute litice zvane Hib, između Bola i Murvice. Naziv Hib za dominantnu hrid iznad Pustinje Stipančić ubraja se u prastare toponime vezane za krš i brdske masive.¹

¹ P. Šimunović, „Toponimija otoka Brača“, *Brački zbornik* 10, Supetar, 1972., str. 195, 277. Toponim Hib, Hrij (=Hrib) odnosi se na 'hrbat'. U 15. st. spominje se toponim Slib, Žlib, Žib, a u blizini je Dragonjin kuk pod kojim je špilja. Isto, str. 79, 90, 198. U slične toponime ubraja se i planina Hlib ili Lib, značajan prostorni reper na jugoistoku Duvanjskog polja. Usp. O. D. Mandić, *Hrvatski sabor na Duvanjskom polju*, Tomislavgrad, 1996., str. 11.

Pustinja Stipančić pod stijenom Hib

U Bračkom razvodu iz 1423. navode se imena predjela na prisojnim stranama otoka koji su bili zaštićeni od vjetrova i snijega, s obiljem špilja i pripećaka te većim brojem pašnjaka i povremenih izvora. Potez između Bola i uvale Blaca na južnoj strani Brača daleko je od naselja te je bio pogodan za boravak pustinjaka i pastira. Na tom prostoru, na zaklonjenim mjestima visoko nad morem, već od sredine 15. st. osnivaju se prve eremitaže, utemeljene od svećenika iz Poljica i Splita. Ideal pustinjaštva i posvećenog života, po sv. Jeronimu, bio je povučeni život u molitvi što svjedoči njegovo geslo iz poslanice: *Michi oppidum carcer solitudo paradisus est* (Meni je grad tamnica, a samoća raj). Isti uzor poslužio je za nastanak eremitaža u špiljama i zaklonima na južnoj strani Marjana, a poljička primorska kosa i litice uz ušće Cetine bila su pogodna mjesta za boravak pustinjaka. Uz svećničke pustinje u Zmajevoj špilji (Dragonjina špilja) i Dračevoj luci, utemeljene su i eremitaže pustinjakinja u samostanu Silvio, Dutić i Stipančić.²

U prvoj polovici 15. st. kuga je u dva navrata poharala Brač (1425./27. i 1434./36.) te je stanovništvo svedeno tek na 2000 ljudi.³ Na opustjelom otoku nestaju stara naselja u unutrašnjosti, poput Straževnika, Podhuma, Mošuja, Dubravica, Graca i Podgračišća te se obnavljaju antička u priobalju i nastaju nova u pogodnim lukama.⁴

² A. Jutronić, „Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču“, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, knjiga 34, Zagreb, 1950., str. 38; J. Batelja, *Svećenička pustinja Blaca*, Zagreb, 1992., str. 17-44; I. Marinković, „Pustinje Murvičke“, u: *Samostani otoka Brača*, Bol, 1993., str. 101-118.

³ D. Vrsalović, „Povijest otoka Brača“, *Brački zbornik* br. 6, Supetar, 1968., str. 134, 256.

⁴ D. Hranković, „Opis otoka Brača“, u: *Legende i kronike*, (ur.) V. Gligo, H. Morović, Split, 1977., str. 208.

Pogled na eremitažu sa jugozapada

U podanku brda na južnoj strani Brača izrasta manje naselje Murvica pa se Pustinjama često pridaje zbirno ime Murvičke pustinje.⁵ Pustinjaci Juraj i Pavao Silvio (Dubavčić) nastanili su se 1462. u Zmajevoj špilji iznad Murvice. God 1496. Pavao Silvio je dobio od bračkog kneza Francesca Bollanija zemljište za gradnju oratorija s kućicom⁶ te je nakon toga slijedila gradnja Pustinje Silvio. Prema apostolskom vizitatoru Augustinu Valieru, koji je 1579. obišao te Pustinje, svećenik Juraj Dubravčić, rodnom iz Nerežišća, koji je bio naseljen u Zmajevoj špilji, sagradio je istočno od pećine kuću za boravak zajednice pobožnih žena – picokara, koje nisu bile redovnice već pripadnice trećeg svjetovnog reda.⁷ Na Pustinju Stipančić se vjerojatno odnosi toponim Gornje picokare koji je određuje kao istočnu Pustinju prema putanji sunca kao temeljnom prostornom i vremenskom orijentiru.⁸

⁵ A. Jutronić, nav. dj., str. 48.

⁶ [8. listopada 1496.] „... unum specus in splagiū vretenorum viginti in totum appellatum Dragogniva Spila super Murviza intra Murviskin Dolaz, et Dubovi Dolaz ad habendum, tenendum, possidendum, usufructandū ac colendum, et gaudendum cum omnibus juribus adjacentiis, et pertinentiis ipsi rei concesse spectantibus, et pertinentibus pro suprascripta quantitate, et infra suos confines, ac superinde ad edificandum, seu construendum sacellum, sive oratorium pro sua devotione cum domuncula ...“; u: Documenti riguardanti gli eremi di Silvio, Val de Spina e Blazza sull'isola della Brazza, aa. 1496-1807 (prijepis), ex Biblioteca comunale Paravia, Zadar, ms. 570 (Državni arhiv Zadar).

⁷ Pravilnik uprave samostana Picokara Dutić napisao je glagoljicom don Mihovil Dagelić god. 1538. Pravilnik je 1907. otisnut u Pustinji Blaca.

⁸ P. Šimunović, nav. dj., str. 227.

Prilaz do predkuća umutar eremitaže – desno kuća D i krušna peć, lijevo kuća E

Godina nastanka Pustinje Stipančić teško je čitljiva na reljefnom natpisu koji krase nadvoj vrata crkve. Crkvice je posvećena Rođenju Bl. Dj. Marije i sv. Kuzmi i sv. Damjanu,⁹ a godina 1477. naknadno je uklesana na pločici na pročelju crkve.

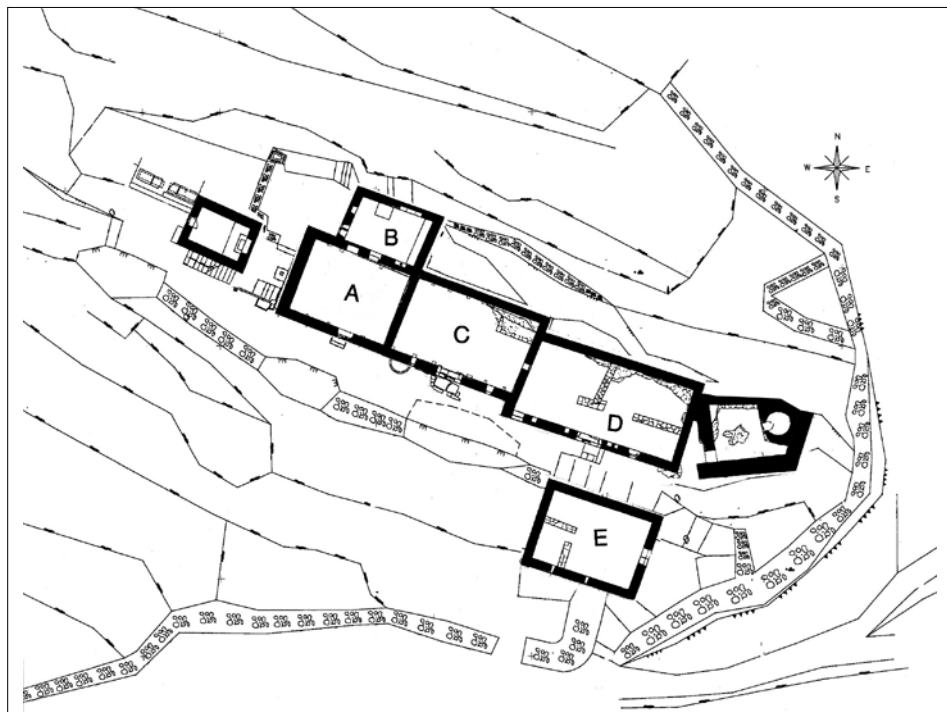
Eremitaža je prigodom osnivanja bila opskrbljena zemljama, a darovatelji su povremeno ostavljali posjede, kao što je 1540. Stjepan Jurinković darovao zemlje „od gornji spila, na jug Dubovoga dolca”.¹⁰

U Stipančiću su živjele picokare ili pobožne žene koje su pripadale pustinjačkoj zajednici odabravši posvećen život udaljen od ljudi i naselja te su na korist Pustinja priinjele sva svoja dobra. U drugoj polovici 16. st. bilo ih je šest, a u 17. st. broj im raste na osam. Bile su odjevene u tamnosmeđu tuniku s lanenim pojasom, oko glave im je bio bijeli veo, a na nogama sandale. Murvičke pustinjakinje u to su vrijeme opsluživale pravilo sv. Augustina. Pustinja Stipančić je ugašena 1935. godine kada su dvije posljednje picokare Marija i Katica Petrić iz hvarskog Grablja zajedno sa skromnim inventarom preseljene u Supetar, a kuće i posjedi prodani su obitelji Pavišić iz Murvice.¹¹

⁹ J. Batelja, *Apokalipsa u Zmajevoj špilji*, Zagreb, 2000., str. 46.

¹⁰ Stjepan Jurinković bio je brat nadstojnice (starešice) picokara Tomazine koji je, prema Valierovoj vizitaciji, vlastitim rukama sagradio oltar. U vizitaciji su navedeni pod prezimenom Iuriconuich iako je vjerojatno Jurinković. Usp. *Apostolske vizitacije Hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625.*, priredili: Andrija Vojko Mardešić i Slavko Kovačić, Rim, 2005., str. 220.

¹¹ Sklop Pustinja Stipančić je danas u vlasništvu tvrtke Sunčana Murvica d.o.o. Bol.

Pustinja Stipančić, tlocrt prizemlja

Zmajeva ili Dragonjina špilja bila je duhovno središte murvičkih eremitaža sa specifičnim ikonografskim programom utemeljenom na knjizi Otkrivenja sv. Ivana Apostola. Svećenici su birali osamljena mjesta daleko od naselja kako bi se posvetili molitvi, teološkim razmatranjima, pokori i postu, a uzdržavali su se vlastitim radom.

Zapadno od Dragonjine špilje, na predjelu Dračeva luka, utemeljena je 1512. muška eremitaža koju su, kao poslije i Pustinju Blaca, zasnovali poljički svećenici Toma iz Duća i Luka iz Poljica.¹² U blizini je bila još jedna ženska eremitaža, nazvana Dutić, posvećena sv. Katarini, osnovana od Splićanina don Marina de Capitaneisa, koju su nastavale picokare, a prve su bile don Marinova sestra i nećakinja.¹³

Na visokoj slojnici (oko 300 m) smještene su od istoka prema zapadu eremitaže Stipančić, Zmajeva špilja, Silvio (Dubravčić), Dračeva luka i Dutić. Strma pješačka staza vodi od Murvice do Pustinje Stipančić koju široki suhozid štiti sa juga i istoka. Kroz uski prolaz između dva suhozida ulazi se u zaštićeni prostor eremitaže. Nastambe su građene u nizu, prislonjene na živu stijenu, te prate slojnice terena.¹⁴

Osnovni raspored građevina počinje na zapadu crkvicom s grobljem. Vanjsko stepenište uz južni zid crkve vodi do terase nad cisternom na kojoj je kruna bunara. Sa terase

¹² J. Batelja, nav. dj., str. 35; D. Domančić, „Srednji vijek“, u: „Kulturni spomenici otoka Brača“, *Brački zbornik* 4, Supetar, 1960., str. 143.

¹³ J. Batelja, nav. dj., str. 39.

¹⁴ Opis sklopa Pustinje Stipančić donesen je prema stanju iz 2010. godine. Arhitektonsku dokumentaciju izradio je Ured ovlaštene arhitekture Vlasta Marčić, dipl.ing.arh., Split.

Pogled sa sjeverozapada na crkvu, kuće B i C

vode stepenice do ulaza na prvi kat kuće A, koja je povezana na istoj razini s kućom B. U njenom zaleđu je smještena velika kuhinja. U produžetku kuće A slijedi kuća C, zatim kuća D te prizemna prostorija s krušnom peći. Sjeverno i južno od kružne peći su suhozidom ograđeni zagoni za stoku. Predkuća svih nastambi jest kamenom popločana staza, na početku raščlanjena stepenicama, koja u nastavku vodi do špilje, a na istoj je slojnici povezana sa svim eremitažama. Na donjoj razini nasuprot kući D, smještena je nekadašnja jednokatnica kuća E kojom je 1900. godine započet donji niz pod zidom s pokosom.

Crkvice je zapadnim pročeljem okrenuta prema špilji. Jednobrodna građevina sa četvrtastom apsidom pokrivena je pokrovom od kamenih ploča složenih u pravilnim redovima, kako je bilo uobičajno za sakralne građevine. Građena je priklesanim kamenom s obilnom vapnenom žbukom miješanom sa crvenicom. Jednostavno pročelje ima uska vrata i masivni kameni nadvoj na zidanim dovratnicima. Na donjem dijelu nadvoja jedva su vidljivi godina 1477. u reljefu te tragovi konopa nekadašnjeg zvona. Gornji zabatni dio pročelja pokriven je žbukom, a u reljefu je modelirana pokaznica s križem i svijećnjacima sa strana. Pokaznica izložena na pročelju ukazuje na pobožnost hostiji odnosno tijelu Kristovu što se kao blagdan Tijelova slavi od 13. stoljeća. Na pročelju iznad nadvratnika postavljena je mala pločica s godinom 1477. Vrh pročelja je baza preslice za zvona s ostacima željeza, dok su dijelovi slomljene preslice pohranjeni u crkvi. Jednostavno je oblikovana na stupićima četvrtasta presjeka sa šiljatim gotičkim lukom.

Unutrašnjost crkve presvođena je slomljenim svodom i ožbukana. Pačetvorinasta je oblika, s oltarnom nišom na kojoj se još nalaze ostaci drvenog baroknog oltara s otvorom

Pročelje crkve s grobljem

Unutrašnjost crkve s devastiranim oltarom i slomljenom preslicom

Oslik pojasnica i polja s cvijećem na svodu crkve

Pokaznica sa svijećnjacima na pročelju crkve, modelirana u žbuci

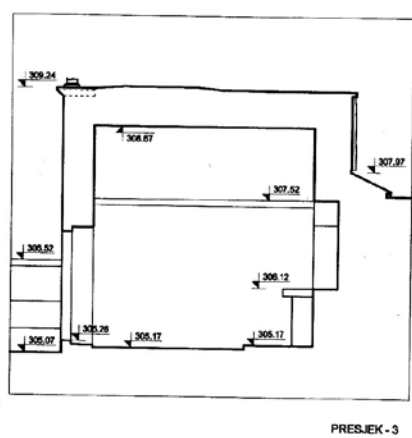
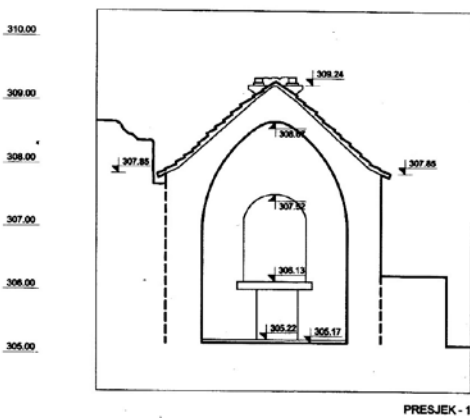
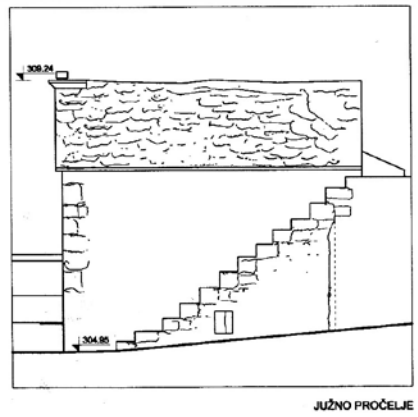
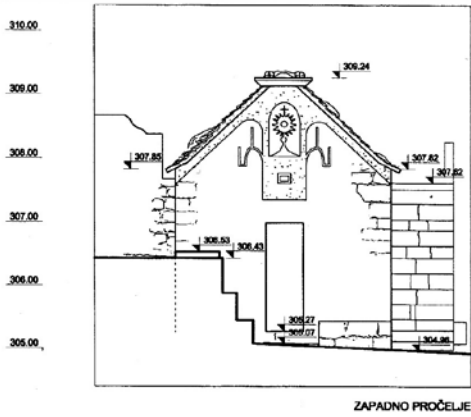
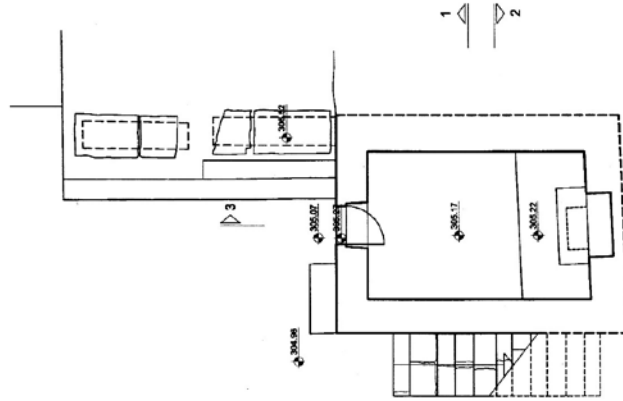
Nad vratnik ulaza u crkvu s uklesanom god. 1477.

Krov crkve pokriven kamenim pločama u redovima

za sliku (118 x 93 cm). Izvorni oslik naknadno je premazan tankim slojem žbuke i obojan u svijetloplavom tonu. Iznad razdjelnog vijenca, izrađenog od tamnog profiliranog drveta, po uzoru na oltar, oslikani je svod. Podijeljen je na tri polja s crvenim okvirima, naglašenim uglovima i plavo-sivim pojasnicama. Uz donji rub polja, nižu se izmjenično grančice i kaleži, a polja su ispunjena grančicama s crvenim cvijećem. Na zapadnom je zidu medaljon, sastavljen od koncentričnih crvenih krugova. Oltar je obeščašćen, a antependij sasvim degradiran. Masivna kamena menza naslonjena je na zidanu nogu, a grobić za moći je iskopan. Obris zabatnog dijela oltara izveden je s krivuljama, gornji vijenac ima kasnobaroknu profilaciju te tragove stupića i dijelove predele koja se protezala od zida do zida. Na vrhu zabata je plavi šesterolatični cvijet. Niša je naknadno zazidana opekom, vjerojatno zbog djelovanja vlage iz cisterne koja je smještena između crkvice i kuće A. Šematorij ispred crkve popločan je većim pločastim kamenjem, a desno od glavnog ulaza i u podanku grobnica na sjeverozapadu, manje su zidane klupčice. Zidane grobnice na povišenom dijelu pokrivene su punim kamenim pločama, a bočno je, na svježoj žbuci, urezano 17/2 1884., što je vjerojatno datum pokopa jedne od picokara.

Uz južnu stranu crkve, vanjsko stepenište vodi do terase iza svetišta crkve, koja je nad cisternom, u koju se sakuplja voda sa krovova i naplova načinjenog od kamenih ploča. Sa terase nekoliko stepenica vodi do bočnog pročelja s ulazom koji vodi na kat kuće A. Velika prostorija imala je dva prozora prema jugu, a usred sjevernog i istočnog zida imala je uska vrata za komunikaciju za susjednim zgradama (kuća B i C). Unutrašnjost kuće A bila je u cjelini ožbukana vapnenom žbukom, na prvom katu nala-

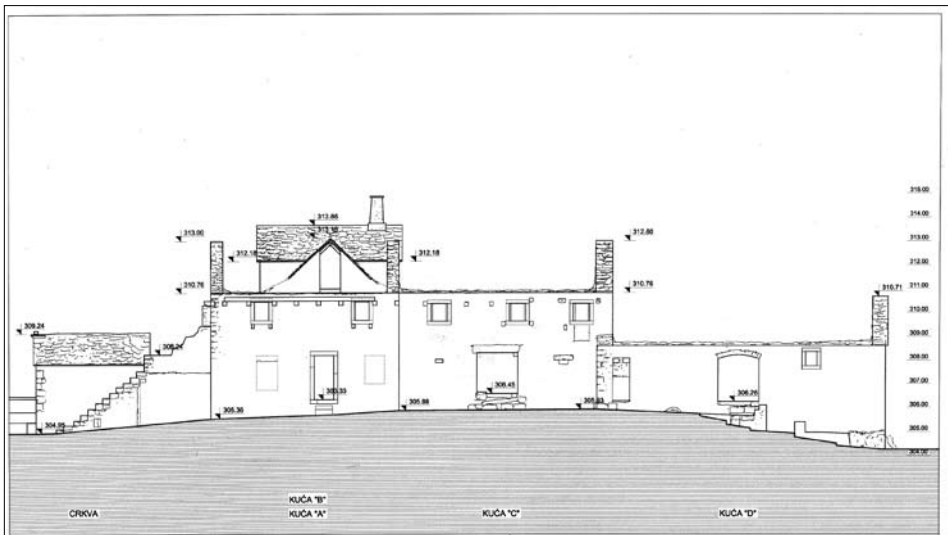
Pustinja Stipančić, crkva Rođenja Bl. Dj. Marije

Cisterna između crkve i kuće A

Južno pročelje kuće A

Pustinja Stipančić, južno pročelje

zila se blagovaonica koja je bila povezana sa zgradom na sjeveru (kuća B), stambenim prostorom na katu kuće C i prizemljem u koje je vodila interna komunikacija, o čemu svjedoči trag stepenica na ožbukanoj stijenci zapadnog zida. Na južnom pročelju, u prizemlje vode uska vrata s pragovima klesanima na martelinu. Flankirana su s dva veća naknadno zazidana prozora čiji su zasvedeni dijelovi vidljivi u unutrašnjosti ispod žbuke. Pročelje je građeno priklesanim redovima kamena s obilnom vapnenom žbukom. Na katu su dva manja prozora s kamenim konzolama istaknutima na pročelju za kamenu klupicu

Drvena konstrukcija krova i komin u gornjoj kuhinji kuće B

ili drvenu dasku. Uzduž strehe su konzole koje nose kamene kanal krova, a dijelom je sačuvan grandal od kopanih kamenih ploča. Podnu konstrukciju između prizemlja i prvog kata nosile su kamene konzole s nazidnicom, dok su grede potkrovlja direktno uglavljene u ležišta u zidu. Blagovaonica kuće A u vezi je s prostorijom na prvom katu kuće B, koja je raščlanjena sa zidnim nišama-ormarima, a pri uglu zapadnog zida je veći četvrtasti prozor sa željeznom rešetkom. Ta zgrada nije imala prizemlje, vjerojatno zbog morfologije terena, već je poravnata u razini prvog kata. U potkrovlju kuće A samo je jedan prozorčić u zabatu zapadnog pročelja, a vratima je povezan s kuhinjom u potkrovlju zgrade B. Još su sačuvani drvena konstrukcija nape komina i široki dimnjak na istočnom zidu, dok je nekadašnji komin s nišom na prvom katu zazidan. Sa desne strane komina je zidna niša, a lijevo vjerojatno level s kamenim izljevom.

Krovna konstrukcija kuće B još je sačuvana s većim dijelom pokrova od kamenih ploča te koničnim dimnjakom uz istočni zid pokazuje izvorni izgled kuća u Pustinji Stipančić. Prostori u kući A i B bili su vezani za svakodnevni život, spremanje hrane i čuvanje namirnica te blagovanje, a spavaonice su bile na prvom katu kuće C. Veće oštećenje primjećuje se na jugozapadnom uglu kuće A gdje je smješten ulaz na prvi kat.

Kuća C također je bila jednokatnica sa širokim vratima u prizemlju, gdje su bili spremište i prostor za preradu maslina, prema sačuvanoj zidanoj bazi tijeska ili toča za masline u sjeveroistočnom kutu. Monumentalni kamene nadvoj od konglomerata, kao i prag, prema tragovima žljebova pokazuju da je lijevi dio vrata zatvaran fiksnim daskama dok je desni imao jednokrnlina vrata. Sa strana vrata uski su horizontalni prozorčići za

Prolaz između kuća D i E

Istočna strana Pustinje Stipančić (kuće D i E)

zračenje. Sjeverni zid prizemlja dijelom čini priklesana živa stijena, a masivne kamene konzole nosile su podnu konstrukciju. Na prvom katu, koji je u cijelosti ožbukana, bila su tri prozora na južnom zidu, od kojih je istočni pregrađen od nekadašnjih uskih vrata te su mu postavljene željezne rešetke. Ostaci stolarije pokazuju da je ona obnovljena početkom 20. stoljeća te je drveni okvir kapaka i ostakljenih dijelova bio povezan metalnom trakom. Tu je bio prostor za spavaonice, a u začelju zaklonjeno dvorište na razini prvog kata.

Treća kuća u nizu, označena kao kuća D, bila je prostrana gospodarska prizemnica koja je u prvoj fazi bila nešto uža, kako svjedoči trag zabata na istočnom zidu kuće C. Do širokih vrata prizemlja na sredini pročelja vodi manje vanjsko stepenište, a pri samom uglu s kućom C zazidan je uzak prizemni ulaz s drvenim nadvojem. Masivni kameni prag

Krušna peć

glavnih vrata izrađen je od lokalnog konglomerata s izdubljenim kanalima. U unutrašnjosti su još sačuvani zidovi koji su pripadali dvjema manjim prizemnicama, a širenjem kuće postaju unutrašnji razdjelni zidovi. Ova je zgrada bila isključivo gospodarskog karaktera. Iznad kuće na sjeveru je živa stijena uz koju su manji prolaz i suhozidna ograda. Na istočnom rubu gornjeg niza kuća je prizemnica građena lomljenim i pločastim kamenom, prizidana uz živu stijenu. Između nje i kuće D je trokutasti predprostor, bočno ojačan kontraforom. Ulaz je jednostavno lučno zasveden sa četvrtastim otvorom za blokadu vrata. Fugiran je obilnim vapnenim mortom s crvenicom. U unutrašnjosti je krušna peć, zasvedena kupolom.

Uličica između gornjeg niza kuća i kuće E u donjem je dijelu popločana grubom kaldrmom, a na početku regulirana širokim stepenicama. Kuća E sagrađena je 1900., prema godini urezanoj uz ulaz na prvi kat. Pripada posljednjoj fazi eremitaže kada je planirana gradnja donjeg niza kuća ispod potpornog zida sa skarpom. Građena je priklesanim kamenom (crvenkasta breccia) sa široko premazanim fugama u vapnenom mortu s

Zagon za stoku na ulazu u Stipančić

primjesom crvenice. Ulaz u prizemlje je na istočnom zidu, ali su vrata naknadno sužena. Na južnom zidu su dva uska vertikalna otvora za zračenje, a u unutrašnjosti jugozapadni kut pregrađen dvama zidovima. Na razini podne konstrukcije vidljiva su ležišta s ostacima greda na južnom zidu, a na sjevernom su grube konzole za nazidnicu. Ulaz na prvi kat je direktno sa popločane staze na sjeveru. Prostorija je otvorena prema jugu s dva prozora, od kojih jedan ima kameni lavel, dok su na zapadnom zabatnom zidu niša komina i trag nape, te prozor za zračenje sa strane. Ostatak opreme interijera je otisak ormara za posuđe u jugozapadnom kutu. Kuća je do kasnih 70-tih godina prošlog stoljeća bila pod krovom s dimnjakom, sačuvanim uz zapadni zid.

Glavni i stariji dio građevina u Pustinji nastao je istočno od crkve, a u 15. stoljeću to su zasigurno bile jedna ili dvije nastambe. Tragovi starijih krovova na sačuvanim zidovima pokazuju da su izvorno građene kao prizemnice. Na zapadnom pročelju kuće A vidljiv je trag zabatnog zida, neznatno viši od današnje terase cisterne. Na kući B kuhinja je prvotno bila na donjem katu, a dogradnjom visokog potkrovlja, komin prvog kata se zazidava, ojačava se oslabljeni zid s početkom dimnjaka na sjevernoj strani i gradi novi u istočnom zabatu potkrovlja. Na istočnom zidu kuće C okapnica pokazuje njezinu izvornu visinu, a najniži trag krova je ostatak nekadašnjeg raspona prizemnice D prije njezine rekonstrukcije na širinu stambenog niza. Izdvojeni način života u pustinjačkoj zajednici i bolje ekonomske prilike omogućile su nadogradnju i obnovu kuća u 18. stoljeću, a ostaci upotrebne keramike ilustriraju skromni inventar zgrada. Jedino crkva, po tragovima oslika i drvenog oltara s elementima pučkog kasnog baroka te po opisu iz Valierova pohoda,

svjedoči o težnji za boljom opremom interijera. Kuća E pokazuje planiranje rasta eremitaže na donji red u osvit 19. stoljeća, po uzoru na mikrourbanističke strukture Pustinje Blaca i Dračeve luke.

Sklop Pustinje Stipančić pokazuje specifične ambijentalne odlike te odaje kulturološki i spomenički značaj mjesta u jedinstvenom pejzažu brdskih litica pod Vidovom gorom. Eremitaža je dio šireg sustava pustinjačkih nastambi koje su većim dijelom zapuštene i u ruševnom stanju, osim Pustinje Blaca koja je sačuvana sa cjelovitim interijerom. Za razliku od Pustinje Blaca i nekad Dračeve luke,¹⁵ koje su dosegle u veličini i opremi visoku razinu stanovanja 19. stoljeća, Pustinja Stipančić odražava skroman način obitavanja i gospodarstva primjeren vokaciji picokara.

Građevni niz proteže se na jednoj slojnici s pročeljima na obojnoj strani. Skromno su poredani svi životni sadržaji, od crkve usmjerene prema Zmajevoj špilji do stanovanja i gospodarstva s krušnom peći na suprotnoj strani. Tek je glavni pristup iz smjera Murvice flankiran posljednjom kućom koja je trebala započeti donji građevni niz. Pustinja Stipančić omeđena je suhozidnim gomilama koje štite čitav sklop, uključujući nekadašnje vrtove na stepenastim pristavama ispod eremitaže. Pojas suhozida zaokružuje ovaj mali životni nukleus picokara što je izrastao iz iskustva građenja u ruralnim sredinama. Ovaj najmanji sklop iz niske murvičkih pustinja odlikuju povoljna orijentacija i odabir mjesta u odnosu na surovost prirode, jednostavnost oblika i materijala, kao i potpuna usklađenost s krajolikom.

¹⁵ Iz Pustinje Dračeva luka knjižnica s ormarom prodana je Pustinji Blaca sredinom 19. st., a sakristijski ladičar s glagoljskim natpisima za misno ruho prenesen je u Dominikanski samostan u Bolu. Veći dio inventara koji nije ranije prenesen u Murvicu i Bol stradao je u namjerno izazvanom požaru 1955. godine.

STIPANČIĆ HERMITAGE OVER MURVICA ON BRAČ ISLAND

S u m m a r y

Stipančić Hermitage was founded on the southern slopes of the island of Brač in the second half of the 15th century underneath a prominent cliff called Hib, between Bol and Murvica. From as early as the mid-15th century on sheltered spaces high over the sea the first hermitages were founded in this space by priests from Poljica and Split. In addition to the hermitages in Zmajeva špilja (or Dragonjina špilja) and Dračeva Luka, hermitages were founded in Silvio Monastery, Dutić and Stipančić.

Stipančić was inhabited by Franciscan tertiaries, *picokaras*, pious women who belonged to a hermit community, having chosen a dedicated life distant from people and settlements, who made over all their assets to the hermitage. The little church is consecrated to the Nativity of the B. V. M. and SS. Cosmas and Damian, and the year 1477 was belatedly carved into a plaque on the facade of the church.

A steep walking path led from Murvica to the Stipančić Hermitage, protected from south and east by a wide dry stone wall. The dwellings are built in a series, abutting onto solid rock and following the contour lines. The basic distribution of the buildings starts on the west with a church and graveyard. After that come, in order, a cistern with terrace, two storey houses in a row, a single storey utility building, a bread oven and pens for livestock enclosed with dry stone walls.

The Stipančić Hermitage assemblage has particular environmental features and reveals the cultural and monumental importance of the place in the unique landscape of mountain cliffs beneath Vidova gora. The hermitage is part of a wider system of hermit dwellings that are on the whole abandoned and in ruins, except for Blaca Hermitage, which is in good condition complete with its interior. Unlike Blaca Hermitage and, once, Dračeva Luka, which in size and appointments achieved a high lifestyle in the 19th century, Stipančić Hermitage reflects the modest manner of living and economy appropriate to the vocation of the tertiaries.

The sequence of buildings extends along one contour with its facades on the sunward side. All the requirements of life are modestly arranged from the church, oriented to Zmajeva špilja, to living and working spaces with the bread oven on the other side. Stipančić Hermitage is bounded with dry stone mounds that protect the whole complex, including the former gardens on terraces below the hermitage. A zone of dry stone walls surrounds this little living nucleus of the tertiaries, which developed out of the experience of building in rural settings. This, the smallest assemblage of the string of hermitages around Murvica, is characterised by a favourable location and choice of site considering the harshness of the nature, simplicity of form and material, as well as complete harmonisation with the landscape.

Key words: Brač; hermitage; rural architecture